

هەرێمی کوردستان و جیبەجیکردنی ریکەوتی ئۆپیک ++

19-04-2020

نوسەرهەكان

ناوهندی لیکۆلینەوەی رووداو

کورته : نزیکەی 10 رۆژ بۆ جیبەجیکردنی ریکەوتی میژوویی نیوان بەرهەمهینەرانی نهوت ماوه کە به ئۆپیک++ ناویان دەرکردووە. ئەوان سەرەتای ئەم مانگە برباریاندا، رۆژانە نزیکەی 20 ملیون بەرمیل نهوتى کەمتر له بازاردا بخەنەرۇو.

عومه رئه‌دهمه‌د

نزيكه‌ي 10 رۆز بۆ جىبەجىكىدىنى رىككەوتلى مىزۇوپى نىوان بەرھەمھىنەرانى نهوت ماوه کە بە ئۆپىك++ ناويان دەركىرىدووه. ئەوان سەرتاي ئەم مانگە بىيارياندا، رۆزانه نزيكه‌ي 20 مiliون بەرمىل نهوتى كەمتر لە بازاردا بخنه روو.

بىبارە بەرھەمھىنەرانى نهوتى ئەندام لە رىكخراوى ئۆپىك، لە سەرتاي مانگى داھاتووھو و رۆزانه 6 مiliون و 100 هەزار بەرمىل لە بەرھەمھىنەنانى نهوتى خۇيان كەمبىكەنەوە. ھەرودەها بىبارە ئەندامانى ئۆپىك پەلس كە رووسيا سەركىرادىيەتىيان دەكتات و كۆممەلىك بەرھەمھىنەرى نهوتى لە دەرھەوەي رىكخراوى ئۆپىك، رۆزانه 3.6 مiliون بەرمىل نهوتى كەمتر بخنه ناو بازارەوە. ئەد دوو گرووپە لە بەرھەمھىنەرانى نهوتى كە ماوهى 3 ساله ھاواکارى يەكترن و بۆ سەقامگىركردىنى بازارى نهوت رىككەوتلى لە نىوانياندا ھەيە، پىكەوە رىككەوتلوون رۆزانه 9.7 مiliون بەرمىل لە بەرھەمھىنەنانىان كەمبىكەنەوە.

بەرھەمھىنەرانى دىكەي جىهان وەك ئەمرىكا، كەندا، بەرازىل و نەرويج كە ئىستا بە ئۆپىك++ ناوبانگىيان دەركىرىدووه، لە چوارچۈوهى ئەد رىككەوتلى مىزۇوپىيدا كار بۆ كەمكىرىنەوەي رۆزانه 5.25 مiliون بەرمىل دەكەن. ھەموو ئەم بەرھەمھىنەرانى كە لەسەرەوە باسمان كەد، پىكەوە رۆزانه نزيكه‌ي 15 مiliون بەرمىل كەمدەكەنەوە.

ھەرودەها چەندىن ولاتى بەكارھىنەرى گەورەي نهوت، وەك چىن، كۆرياي باشۇور، ھيندستان و ڈاپۇن رايانگەياندۇوھ، كاردەكەن بۇ ئەوھى رۆزانه تاوهكۈ 3 مiliون بەرمىل نهوت لە بازار بىكىن و كۆگاي بکەن، كە وەك ئەوھىي ئەد بىرە لە بازاردا نەھىن.

سعۇودى و كويت و ئيماراتىش رايانگەياندۇوھ، سەربەستانه رۆزانه 2 مiliون بەرمىل نهوت زياتر لەو پىشكەي كە بۇيان دىاريىكراوه كەمدەكەنەوە. بە واتايىكى دىكە، ھەموو ئەد و لاتانەي كە لەسەرەوە ناويان ھاتووھ، خۇيان پابەندىرىدووه كە رۆزانه نزيكه‌ي 20 مiliون بەرمىل نهوت لە بازاردا كەمبىكەنەوە.

لەكەل ئەم ھەموو كەمكىرىنەوە گەورەيەدا، بازارى نهوت كاردانەوەيەكى لەوازى پېشانداوھو لەجياتى ئەوھى نرخى نهوت بەرزىتەوە، نرخى نهوت زياتر دابەزىوھ. رۆزىك پىش ئەوھى ئەد رىككەوتلى گەورەيە لە 12 ئەم مانگە رابگەيىندرىت، نرخى نهوتى بىرىنت لەسەرەوۇ 32 دۆلار مامەلەي پىۋەدەكرا، بەلام كۆتاپىيەكانى ھەفتەي رابردوو نرخى نهوتى بىرىنت بۇ 27 دۆلار دابەزى.

رەپۇرىتى مانگى چوارى ئازانسى نىۋەدەولەتى وزە كە رۆزى چوارشەممەي رابردوو بلاؤكرايەوە، ھۆكاري دابەزىنى نرخى نهوت دواي رىككەوتلى مىزۇوپىكە ئۆپىك++ ئاشكرا دەكتات.

بەپى ئازانسى نىۋەدەولەتى وزە، بە تەنبا لە مانگى چوار، خواست بۇ بەكارھىنەنان و كېرىنى نهوتى خاو بەراورد بە مانگى چوارى سالى رابردوو، 29 مiliون بەرمىل كەمكىرىدووھ. ھېشتا قەبارەي خواست و خستەرەوو نهوت بە بىر نزيكه‌ي 10 مiliون بەرمىل جىاوازى ھەيە و ئەوھەش بازارى نهوتى داتەپاندۇوھ.

ئەوھى لەم نىۋەندەدا گۈنگە ئەوھى كە عىراق، دووھم گەورە بەرھەمھىنەرى ئۆپىك، پابەندبۇوھ بە كەمكىرىنەوەي 1 مiliون تاوهكۈ 1 مiliون 100 هەزار بەرمىل و وەزىرى نهوتى عىراقىش داواي كردۇوھ، ھەرېمى كوردىستان بەشداربىت لەو بىرە كە لەسەرەيەتى كەمبىرىتەوە.

ئەم داواكارىيەي بەغدا لە كاتىكىدايە كە بەھۆي دابەزىنى نرخى نهوت، ھەرېمى كوردىستان زياتر لە ھەر بەرھەمھىنەرىكى دىكە زيانى بەرەتكەۋىت و ھاواكتات لە ژىر گوشارى دابەزىنى نرخى نهوت و ھەرودەها گوشارى حکومەتى فىدرالى دابە.

حکومەتى ھەرېمى كوردىستان لە دوايانىن كۆبۈونەوەي ئەنجومەن وەزيراندا بىياريدا لىيڭنەيەك بۇ گفتۈگۆكىدىن لەسەر ئەد تەھەرە پېيىكبەھىنەت كە سەرداش بەغدا بکات. وەك چۆن لە ھەموو قەيرانىكدا، جىڭ لە زيان و ڪارەسات، ھەلى نوئى و وانەي نوئى ھەيە كە لىي فىرىپىن، ئەمچارەش ھەرېمى كوردىستان دەتوانىت بە بەرىۋەبردنى دانووستاندىنېكى پېشەييانە، ھەم دەلى بەغدا رازىكەت و بەپىتەش، داواي بەشە بودجەي خۇي بکات. ھەمېش دەتوانىت رىڭرى بکات لەھۆي كە دابەزىنى نرخ، پېشەسازى نهوت لە ھەرېمى كوردىستاندا پەكباتات و پاشەكشەپىنەت.

لەدواي روووداوه کانى ئۆكتۇبەرى 2016 و لەدەستدانى رۆزانە 280 ھەزار بەرمىل نەوتى كىلىگە نەوتىيەكاني كەركۈوك، بەرھەمھىناني نەوت لە هەریمى كوردىستان لە ماۋىيەكى كەمدا بۇ 320 ھەزار بەرمىل دابېزى. لەبەر ئەوەش، هەریمى كوردىستان ناچاربىوو زۆربەي ئەو نەوتى كە بەرھەمى دەھىنىت هەنارىد بکات و نەوتى خاو لە بازاپى نىوخۇدا نەفرۆشىت. لەلايەكى دىكەشەوە، بە ناچارى لە لادان پالپىشىتىيەكاني سووتهەمنى بەرددەۋام بۇو. بۇ پېكىرنەوەي پىداويسىتىيەكاني نىوخۇپىش، دەستى بازىگانان ئاۋەللاڭدر سووتهەمنى لە دەرھوھە ئەوەنەن. سەرەتاي ئەوەي كە لە چەند سالى راپردوودا حکومەتى هەریمى كوردىستان بېرىكى زۆر كەم لە نىوان 20 ھەزار بۇ 50 ھەزار بەرمىل نەوتى لەننۇخۇدا دەدایە پالاواگەكان، بەلام ئەوە نەبووھە ئۆكەر تا ئەو پالاواگانە بېكارىمېئىن. حکومەتى عىراق لەبەر ئەوەي تواناي پالاوتى نەوتى خاۋى كەمبۇو، هەروھا پېۋىسىتى زۆرى بە سووتهەمنى و بەرھەمە نەوتىيەكان بۇو، رووپىكىدە پالاواگە نەوتىيەكاني هەریمى كوردىستان و بە پىدانى نەوتى خاو بەو پالاواگانە، پىداويسىتىيەكاني ئەو ناوجانەي كە لە دەستى داعش ئازادكراپون بە سووتهەمنى دابىنکىرد و ئەمەش تاوهەنەن ئىستا بەرددەۋامە.

دۇو پالاواگەي هەریمى كوردىستان، پالاواگەي كەلەك بە تواناي پالاوتى رۆزانە 160 ھەزار بەرمىل و پالاواگەي بازىان بە تواناي پالاوتى رۆزانە 40 ھەزار بەرمىل، دەتوانى رۆزانە 200 ھەزار بەرمىل نەوتى خاو بېالىيۇن و بېكەن سووتهەمنى بۇ دابىنکىدەن بازىرى نىوخۇ و تەنانەت هەنارىدەكىرىنى بۇ ناوجەكاني دىكەي عىراق.

ئاستى بەرھەمھىناني نەوتى هەریمى كوردىستان لە مانگى 10 ي سالى 2018 كە بنەماي رىزىكەوتى ئۆپىك پەلس بۇوھ بۇ زۆربەي ئەو وڵاتانەي پابەندىن بە كەمكىرنەوەي نەوتى خۇيان، رۆزانە 417 ھەزار بەرمىل بۇوھ و ئىستا بەرھەمھىناني نەوت لە هەریمى كوردىستان 490 ھەزار بەرمىلە. ئەڭەر هاتوو هەریمى كوردىستان رازى بىت بە كەمكىرنەوەي پېشكى ٪23 ي خۇي لە كەمكىرنەوەكان، ئەوا دەبىت رۆزانە 90 تاوهەنەن 110 ھەزار بەرمىل كەمتر لە بازىرەكاندا بخاتەرپۇو.

يەكىن لە بىزادانەي كە حکومەتى هەریمى كوردىستان دەتوانىت بىگەرەتىن بەر ئەوەي كە، رۆزانە 100 ھەزار تاوهەنەن 150 ھەزار بەرمىل نەوتى خاو لە جيائى ئەوەي لەرپىكەي بۇرى كوردىستان-جەيھان هەنارىد بکات، بىدانە پالاواگە نىوخۇپىيەكان. لەجيائى ئەوەي عىراق نەوتى خاۋىيان پىيدات، هەریمى كوردىستان خۇي دەتوانىت نەوتى خاو بىدانە ئەو پالاواگانە. ئەوانە ئىستا تواناي پالاوتى رۆزانە 200 ھەزار بەرمىلەيان هەيە بەلام، رۆزانە 150 ھەزار بەرمىل نەوت دەپالىيۇن. حکومەت دەتوانىت بەرھەمەكانيان لېۋەرگەرەت بۇ بازىرى نىوخۇپىيە كوردىستان و پارىزىكاكانى دىكەي عىراق، وەك موسىل كە لە هەریمى كوردىستانەوە نىزىكە.

لە پىناو ئەم سىاسەتەدا، ھاوکات حکومەتى هەریمى كوردىستان دەتوانىت باج بخاتەسەر ئەو سووتهەمنىيەي كە لە دەرھەوەي هەریمى كوردىستان ھاوردە دەكىرىت. بەتاپىتى ئەو بەرھەمانەي كە لەننۇخۇپوھ بەرھەمدېت بۇ ئەوەي، ھەم داھاتە نىوخۇپىيەكانى بەرزبىاتەوھە دابىنکىدەن پىداويسىتىيەكاني سووتهەمنى نىوخۇ بدات.

يەكىن لە لايەنە ئەرپىننەي كەن ئەم كارە ئەڭەر جىېبەجىېكىرىت، ئەوەي كە كەرتى خوارودەستى نەوت واتا داونىستريم لە هەریمى كوردىستان بەھېز دەبىت. هەریمى كوردىستان و عىراققىش بەرادرەيەكى زياڭر پېشىتىان بە ھاوردەكىرىدىن بەرھەمە نەوتىيەكان بەستووھ بۇ دابىنکىدەن پىداويسىتىيەكاني سووتهەمنى نىوخۇ لە بەنزىن و گازواپەلەوە بىگەرە تاوهەنەن سېپ مالان و بەرھەمە نەوتىيەكانى دىكە.

پىشىنەنە كەن ئەم كارە ئەڭەر جىېبەجىېكىرىت، ئەوەي كەن زياڭر پېشىتىن بۇ بەشەكاني دىكەي عىراققىش بىت.

پىدانى نەوتى خاو بە پالاواگە نىوخۇپىيەكان دەتوانىت خاۋەنى ئەو پالاواگانە ھانبدات كە پالاواگەكان زياڭر پېشىخەن و كاربىكەن بۇ بەرزكىرنەوەي كوالىتى بەرھەمەكانيان بەنەن. بۇ نموونە بتوانى بەنزىن و گازواپەلە كوالىتى بەرز بەرھەمەبەنەن و چىدىكە پېۋىست بە ھاوردەكىرىدىن سووتهەمنى لە دەرھەوە نەبىت.

ھەندى لە بەرھەمە نەوتىيەكاني دىكەي پالاواگەكان وەك نەفتا و بەرھەمەكاني دىكە، خۇراكى كۆمەلېك پېشەسازى گىرنىگى دىكەن، وەك پېشەسازى پىتروكيمىاپى كە هەریمى كوردىستان و عىراق ئىستا توانىتلىي بېبەشىن. دەكىرىت بەھۇي سەرەتايى، پەرە بەو پېشەسازىيەش بدرىت كە لە دواي بلاپوبونەوەي ۋايروپىسى كۆرۈنە بايەخيان زۆر لە جاران زياڭرپۇوھ.

لەلايەكى دىكەوە، هەریمى كوردىستان لەبەر نەبوونى گازواپەل گۈنچا وەك خۇراكى سەرەتايى، ناتوانىت كارەباي تەواو بۇ ھاونىشتمانىان دابىنکات. ئەڭەر حکومەتى هەریمى كوردىستان بېياريدات دواي پىدانى نەوتى خاو بە پالاواگەكان، گازواپەل بىدانە وېستىگەكاني بەرھەمھىناني كارەبا، ئەوا ئەو وېستىگانە لە تواناياندا دەبىت كە بۇ ماۋەي 24 گازىز لە رۆزىكىدا كارەبا بەرھەمەبەنەن. وېستىگەكانى كارەبا لە هەریمى كوردىستان ئىستا بە گازى سرۇوشىتى كاردىكەن و قەبارەي ئەو گازەش ھىننە نىيە كە كارەباي 24 گازىز لە هەمۇ

و هر زه کان دابینبکه ن. له بهر ئەووه يه ئەگەر له پاڭ گازى سرووشتى، وىستىگە كان ھەندى لە يەكە كانيان به گازواپل كارپىيىكەنەوە، ئەوا بەرھەمھىننانى كارهبا لە ھەريىمى كوردىستان دوو ھىننە بەرزدەبىتەوە. چۈونكە تواناي بەرھەمھىننانى كارهبا لە ھەريىمى كوردىستان زۆرە و سووتەمەنلى پۇيىستيان بۇ بەرھەمھىننان لە بەردەست نىيە.

لەلايەكى دىكەوە، حکومەتى ھەريىمى كوردىستان لە گەل كۆمپانيا نەوتىيە بەرھەمھىننەرەكان رىيکەھە توووه كە، بۇ ماوهى 9 مانگ پېدانى حەقدەستە دواكەوتۇووگانى رايدۇوپيان دوابخات نا ئەوكانە نىرى نەوت بۇ نزىكەي 50 دۆلار دەگەرنىتەوە. بەلام بەلنىداوە لە مانگى ۳۰ ى ئەمسالەوە مانگانە دەقدەستە كانيان بىدات. بەپىي بەياننامەي يەكىن لە كۆمپانيا نەوتىيەكان، ئەوهش جىڭەي رەزامەندى كۆمپانيا كان بۇوە. بەم كاره، حکومەتى ھەريىمى كوردىستان دەتوانىت دۇنيايى بىدات لەوهى كە بەردەوام دەبىت لە پالپىشىتىكىرىدى دارايى كۆمپانيا نەوتىيەكان، بۇ ئەوهى ھەولبەن كە بەرھەمھىننانى نەوتى ھەريىمى كوردىستان لەم ماوه سەختەي دابەزىنى نىرخەكانى نەوت كەم نەبىتەوە. ھەرچەندە دابەزىنى نىرى نەوت، كارهكانى پەيوەست بە دۆزىنەوهى نەوت و پەرەپېدانى كىلگە نەوتىيەكانى پەكخىست، بەلام گەرنگە ئەو كۆمپانيانە لە جىڭىركەدنى بەرھەمھىننانى نەوت لەم قۇناخەدا بەردەوام بن.